

INDIA ALEBO BHÁRAT?

Najľudnatejšiu krajinu sveta poznáme pod menom India, ktoré vzniklo zo staroperzského slova Sindhu, pôvodného pomenovania jednej z dvoch kľúčových indických riek. Indus pramení v tibetskom Transhimaláji ako *Sênggê Zangbo* (tibetcky *Levia rieka*). Čičňania používajú výraz Jin-tu-che (Rieka Sind). Prechádza Himalájami a Karakoram a vlieva sa do Indického oceánu v pakistanskom prístave Karáči. Indická ústava pripúšťa aj druhý názov krajiny – *Bhárat* (hin.: भारत /bha:ra:t/), ktorý je odvodený od sanskritského mena kráľa Hindov. Panovník Bharat vystupuje v eposu Mahábhárate. Ide o jednu z najrozsiahlejších básní sveta, ktorá obsahuje vyše 73 000 dvojverší. Počas troch storočí, keď indický subkontinent ovládala Mogulská ríša na čele s moslimskými panovníkmi, používalo sa pomenovanie Hindustan (hin.: हिन्दुस्तान /hindu:sta:n/), ale to zapadlo prachom.

Pred desaťročím prevzala málokedy narušenú štafetu vlády Indického národného kongresu (*Bhāratīya Rāṣṭrīya Kāgres*) Indická ľudová strana (*Bhāratīj*

džanta pártí). Jej líder, Naréndra Dámodardás Módi, sa stal prvým premiérom narodeným po vzniku samostatného štátu. Svoju stranu aj krajinu, v ktorej žije vyše 1,455 miliardy obyvateľov, vytvárajúcich veľmi pestrú etnickú, rasovú, náboženskú a sociálnu spoločnosť, vedie viac k národným tradíciám. Vo vnútornej politike názov India, symbolizujúci britské koloniálne panstvo, ustupuje názvu Bharát. Štát dosahuje dlhodobý ekonomický rast a hoci nie je členom Bezpečnostnej rady OSN, zvyšuje svoju zahranično-politickú prestíž.

Československo-indické a slovensko-indické vzťahy majú dlhú tradíciu, siahajúcu do 19. storočia. Prvý, ktorý podal výklad spomínaného eposu v českom a slovenskom prostredí bol Ľudovít Štúr v roku 1853. Preto nie je nezvyčajné, že sa Indiu zoberá aj výskum na našej katedre. Toto číslo Civitasu je zamerané na výstupy grantovej úlohy 026UKF-4/2022 s názvom India v súčasných medzinárodných vzťahoch.

Svetozár Krno

EV 753/08

ŠEŠĎESIAŤPIATE ČÍSLO – 2/2023

CIVITAS

OBSAH**Ročník 30, 2023, č. 65 – 2/2023****Úvodník**Krno, S.: **India alebo Bhárat?** 1**Štúdie**Brhlíková, R.: **India ako regionálna mocnosť globálneho juhu** 2Krno, S.: **Záhrada verus džungľa** 7**Recenzie**Hašková, A. – Radulovič, B. a kol.: **Rozvíjanie zručností mentora** (Igor Lomnický) 18**Recenzie**Štefaňák, O.: **Medzinárodná vedecká konferencia pri príležitosti 30. výročia Slovenskej republiky** 18Text celého čísla posudzoval:
prof. PhDr. Jozef Lysý, CSc.**CONTENTS****Volume 30, 2023, No. 65 – 2/2023****Editorial**Krno, S.: **India or Bharat?** 1**Studies**Brhlíková, R.: **India as a regioal power of the global south** 7Krno, S.: **The garden versus the jungle** 14**Reviews**Hašková, A. – Radulovič, B. a kol.: **Developing the skills of a mentor** (Igor Lomnický) 18**Information**Štefaňák, O.: **International Scientific Conference on the Occasion of the 30th Anniversary of the Slovak Republic** 18

INDIA AKO REGIONÁLNA MOCNOSŤ GLOBÁLNEHO JUHU

Mgr. Radoslava Brhlíková, PhD.**Katedra filozofie a politológie FF UKF v Nitre****Brhlíková, R.:** India as a regioal power of the global south
CIVITAS, 2023, Vol. 30, No. 65**Abstract**

India is one of the most populous countries in the world. It occupies one entire subcontinent and at the same time, it ranks among the oldest civilizations in the world. Despite this, till now it did not play a significant and active role in world politics and security relations, due to the strong domestic nationalism as well as the haughty attitude of the collective West towards the world referred as the Orient. In the past, India tried to conduct an independent and non-engaged foreign policy, outside the prevailing antagonistic blocs. It acted more as a regional actor within its own subcontinent and this attitude also significantly affected its security. However, with the changes in the world political system, India's position is also changing. India is trying to actively enter and influence global economic and security relations, as well as to become a leading power of the so-called global South. This paper therefore analyses India's foreign policy activities and evaluates its possible position on the world stage.

V priestore najmä západnej Európy sa zvykne na Indiu nazerať ako na zaostalú, nerozvinutú a chudobnú ekonomiku. Indov tu vnímame ako zaostalých, parochiálnych neatraktívnych, neautentických, iracionálnych, barbarských, chudobných, nevzdelaných, nekultúrnych, necivilizovaných, nesamostatných a zaostalých ľudí, neschopných čeliť problémom, a preto im treba pomôcť. (Izsófová, 2022, s. 173-174) V skutočnosti však India po vyhlásení svojej nezávislosti na Veľkej Británii v roku 1947 prešla značnou modernizáciou, vychovala si vlastnú širokú intelektuálnu vrstvu, prenikla do vesmíru, udržala si základné piliere demokracie vrátane súťaživosti a plurality politických strán, nikdy sa nesprenieverila svojim kľúčovým zásadám a nestala sa pôvodcom agresie voči iným štátom. (Krno, 2014, 142-143) Je označovaná a sama seba vníma ako najväčšiu demokraciu na svete.

V 90tych rokoch začala éru ekonomického otvárania sa a rýchleho rastu. Jej HDP medzi rokmi 1991 až 2021 vzrástol 6,3-krát zo 14,6 % amerického HDP na 44,3 %. (Sachs, 2023, 14) Podľa Medzinárodného menového fondu (MMF) mala indická ekonomika v roku 2022 nominálnu hodnotu 3,469 bilióna USD, stala sa teda piatou najväčšou ekonomikou podľa výmenných kurzov a jej hodnota je 11,665 bilióna USD a tretou najväčšou podľa parity kúpnej sily. Je však na 139. mieste na svete v nominálnom HDP na obyvateľa (2 466 USD) a na 127. mieste v HDP na obyvateľa (8 293 USD) v parite kúpnej sily. (World Economic Outlook Database, 2022) Pokiaľ ide o počet obyvateľov, India je druhou najľudnatejšou krajinou sveta po Číne. Podľa World Population Dashboard OSN mala India koncom roka 2022 1,4066 miliardy, Čína 1,4485 miliardy, čo znamená, že už v roku 2023 sa podľa odhadov India mala dostať na prvé miesto. (The Economists, 2022) A skutočne, v apríli 2023 prebehla podľa OSN India počtom 1,42 miliardy obyvateľov Čínu s 1,41 miliardami obyvateľov. Čína bola pritom najľudnatejšou krajinou sveta takmer 300 rokov. Podľa serveru <https://worldpopulationreview.com/> má dnes, v januári 2024, India 1 436 156 580 obyvateľov a každú sekundu toto číslo

rastie, zatiaľ čo Čína sa zastavila na čísle 1 425 447 884, respektíve sa z neho odpočítava, čo je pokles o 0,03 %. (worldpopulationreview.com, 26. 1. 2024, 12:40)

India susedí s Pakistanom na západe, Čínou na severozápade aj severovýchode, Nepálom a Bhutánom na severovýchode, Bangladéšom a Mjanmarskom na východe a v Indickom oceáne ležiacimi Maldivami na juhozápade a Srí Lankou na juhu. Aj Afganistan považuje India za štát, s ktorým hraničí. Priateľské vzťahy udržiava s väčšinou krajín medzinárodného systému, no obdobie po vyhlásení nezávislosti bolo poznačené neustálymi konfliktami s Pakistanom a Čínou o územia Kašmíru a Arunáčalpradéšu, ktoré pretrvávajú v menšej či väčšej intenzite dodnes. (Izsófová, 105-109)

V období studenej vojny sa snažila zachovávať neutralitu a zohrávala kľúčovú úlohu v Hnutí nezúčastnených, ktoré vyvažovalo spor medzi štátmi NATO a Varšavskej zmluvy. Po čínsko-indickej vojne v roku 1962 zlepšila svoje vzťahy so Sovietskym zväzom, čo ale narušilo vzťahy s USA. (Krno, 2014, Izsófová, 2022) Koniec studenej vojny znamenal pre Indiu zintenzívnenie hospodárskej, strategickej a vojenskej spolupráce s USA, EÚ, Čínou, Pakistanom, ako aj s africkými krajinami a krajinami Južnej Ameriky – najmä s Brazíliou a Mexikom. Presadzuje politiku „Pozerať sa na východ“ (Poorv kee or dekho), v rámci ktorej sa snaží o posilnenie partnerstva s krajinami ASEAN, Japonskom a Južnou Kóreou. Okrem pokračujúcich špeciálnych vzťahov s Ruskom, s ktorým za posledný rok (2023) zvýšila niekoľkokrát obchodnú bilanciu a stala sa najväčším odberateľom jeho ropy a zemného plynu, pričom platby sa uskutočňujú v národných menách, nie v amerických dolároch, má India rozsiahle obranné vzťahy s Izraelom a Francúzskom.

V dnes rodiacom sa multipolárnom svete, v ktorom Čína a USA majú snahu smerovať svet k bipolarite, pričom USA chcú zostať jedinou superveľmocou, Čína chce byť uznávaná ako druhá superveľmoc a Rusko chce, aby sa s ním zo strany USA a Číny opäť zaobchádzalo ako s rovným, zatiaľ čo India sa obáva

čínskych hegemonných aspirácií, čelí India výzve ako definovať svoju jedinečnú zahraničnopolitickú identitu a formovať kontúry svojej angažovanosti tak, aby vyvážila národné záujmy s morálnymi hodnotami. Jej zahraničná politika je založená na tzv. piatich cnostiach (Panch sheel): vzájomné rešpektovanie územnej celistvosti a suverenity toho druhého, vzájomná ne-agresivita, vzájomné nezasahovanie, rovnosť a vzájomný prospech a pokojné spolužitie, a na princípe Vasudhaiva Kutumbakam, čo znamená svet je jedna rodina, ktorý vychádza z konceptu Sabka Saath (všetci spolu), Sabka Vikas (rozvoj všetkých), Sabka Vishwas (všetci si veria), teda, že India vníma celé svetové spoločenstvo ako jednu veľkú globálnu rodinu, ktorej členovia žijú v harmónii, pracujú a rastú spolu a navzájom si dôverujú. Zároveň robí pragmatickú a realistickú zahraničnú politiku založenú na princípe rovnováhy síl a vlastnej verzie politiky „India First“, keď sa rozhoduje sama za seba a nepodlieha zastrašovaniu. Jej sebavedomie pri presadzovaní svojich národných záujmov, vychádzajúce z jej špecifického civilizačného, duchovného a kultúrneho sveta, možno ilustrovať slovami indického ministra zahraničných vecí S Jaishankar, že „je lepšie rokovať so svetom na základe toho, „kto sme“, ako sa snažiť potešiť svet jeho vblednutým imitovaním. Idea, že nás definujú iní a my potrebujeme ich súhlas, je obdobím, ktoré musíme zanechať“¹ (Raisina Dialogue, 2022²). Znamená to, že India je o svojej identite a prioritách presvedčená a svet sa ňou má zaoberať za jej podmienok, čo sa odzrkadlilo napríklad tak, že ako jediná mocnosť dokázala v roku 2014 vzdorovať čínskej iniciatíve novej hodvábnej cesty, ako aj vojensky sa vyrovnáť s čínskou agresiou a na strane druhej dokázala spolupracovať s USA bez toho, aby musela s nimi vstúpiť do formálnej aliancie a zapojiť Západ do budovania domácich kapacít. Zároveň si dokázala udržať a využiť tradične dobré väzby s Ruskou federáciou.

Hoci je India vlastníkom jadrových zbraní, nie je zmluvnou stranou Zmluvy o nešírení jadrových zbraní (NPT). Pre to, aby mohla obchodovať a vymieňať si informácie v oblasti civilného využívania jadrovej energie podpísala v roku 2008

civilnú jadrovú dohodu s USA, a následne aj s Ruskom, Francúzskom, Veľkou Britániou a Kanadou. To viedlo k tomu, že India dostala výnimku od Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu a Skupiny jadrových dodávateľov, čím sa ukončili jej obmedzenia v tejto oblasti a *de facto*³ sa tak stala šiestym štátom⁴ s jadrovými zbraňami. (The Times of India, 2008, Izsófová, 2022, s. 107)

India je zakladajúcim členom OSN, v rámci ktorej prispela k úspechu mnohých operácií OSN na štyroch kontinentoch. Je tiež zakladajúcim členom Všeobecnej dohody o clách a obchode (GATT) a jej nástupcu, Svetovej obchodnej organizácie (WTO), kde dôsledne podporuje globálne riadenie obchodu založené na pravidlách, odmieta zahrnúť akékoľvek otázky neobchodného charakteru a na ochranu svojich geoeconomických záujmov sa silne zasadzuje za vyššie úrovne protekcionistických politík. Je členom mnohých ďalších medzinárodných organizácií ako napr. MMF, Šanghajskej organizácie pre spoluprácu (ŠOS), UNCTAD, UNHCR, Interpol či Medzinárodný súdny dvor a mnohých ďalších. Podporovala a bola zakladajúcim členom niekoľkých z nich, ako napríklad už spomenuté Hnutie nezúčastnených alebo Juhoázijské združenie pre regionálnu spoluprácu (SAARC). V námornej oblasti svoje záujmy diverzifikovala podporou vzniku Združenia Indického oceánu (IORA), ktorej cieľom je posilniť regionálnu spoluprácu a trvalo udržateľný rozvoj v rámci tohto regiónu. Podieľala sa aj na vzniku iniciatívy Bengálskeho zálivu pre viacodvetvovú technickú a hospodársku spoluprácu (BIMSTEC). Členstvo a podpora vzniku medzinárodných organizácií je neoddeliteľnou súčasťou zahraničnej politiky Indie a šikovnosti jej diplomacie.

Jedným z významných víťazstiev indickej diplomacie je znovuzvolenie Dalveera Bhandariho do funkcie sudcu Medzinárodného súdneho dvora v roku 2017, kedy sa uskutočnilo 11 kôl hlasovania a India mala väčšinu vo Valnom zhromaždení, zatiaľ čo protikandidujúca Veľká Británia mala väčšinu v BR OSN⁵. (Puri, 2022) Toto víťazstvo len podčiarklo rastúci význam Indie ako dôležitého hráča v meniacom sa svetovom poriadku. India tu veľmi kreatívne

využila úlohu efektívnej diplomacie a snažila sa získať podporu nielen mocností, ale aj malých štátov, ktoré za určitých okolností môžu úplne zmeniť smerovanie rozhodnutí v medzinárodných inštitúciách. Zároveň takáto forma diplomacie viedla k tomu, že sa v roku 2021 Indii podarilo ôsmykrát získať pozíciu nestáleho člena BR OSN na dvojročné funkčné obdobie a z tejto svojej pozície v októbri 2022 hostila členov BR OSN na mimoriadnom stretnutí o otázkach boja proti terorizmu. (Mirchandani, 2022) Jej ambíciou je však stať sa stálym členom BR OSN, čomu v minulosti bránil Peking, ale čomu sú iní jej členovia, ako napríklad Rusko, naklonení⁶. Táto otázka sa pravdepodobne dostane do popredia v momente, kedy India predbehne Čínu v počte obyvateľov a z tohto titulu si začne na miesto v BR OSN uplatňovať nárok, čiže v najbližšom období.

India sa zúčastňuje aj na rôznych iných fórach, na mnohých vo funkcii predsedajúcej krajiny ako napríklad G8+5 či ŠOS, ktorému od septembra 2022 do septembra 2023 predsedala, a kde z tejto pozície oznámila prerod Indie na výrobné centrum a zdôraznila význam tejto organizácie pri revitalizácii ekonomiky a posilňovaní dodávateľských reťazcov v post-Covidovom období⁷. Zároveň svoje predsedníctvo využila na riešenie bezpečnostných otázok a sporov s Pakistanom a Čínou, ako aj na nadviazanie bližších vzťahov so štátmi bývalého Sovietskeho zväzu v strednej Ázii. (<https://indiainco.in/home>)

Od 1. decembra 2022 do 30. novembra 2023 predsedala aj stretnutiam skupiny G20, čo pre Indiu bola príležitosť artikulovať svoje postoje a predstavy v širokom zábere a ovplyvňovať tak globálnu scénu, keďže G20 združuje všetkých 5 stálych členov BR OSN, všetkých členov skupiny G7, členov NAFTA a všetkých členov skupiny BRICS, ktorej súčasťou India tiež je. Modiho vláda si v tejto súvislosti stanovila ambiciózne ciele ako začlenenie Africkej únie do G20, ale najmä posun aktivít skupiny za ekonomický rámec s cieľom vybalansovať politické a ekonomické sankcie a konflikty a obnoviť tak globálne dodávateľské reťazce narušené konfliktom na Ukraji-

ne, ako aj rastúce ceny potravín a energií, ktoré vedú k politickej nestabilite vo všetkých ekonomikách. V rámci toho si stanovila za úlohu pracovať, spájať a sprostredkovať dialóg medzi vysoko polarizovanými politickými režimami, označovanými za demokratické alebo autoritárske. (National portal of India, 2023; Santhosh, 2022, VOGSS, 2023, Korybko, 2023a, b)

Počas tohto svojho predsedníctva, na podporu svojich ambícií, po prvýkrát v histórii svojej zahraničnej politiky v dňoch 12. a 13. januára 2023 organizovala India online stretnutie 120 tzv. rozvojových krajín s názvom Voice Of Global South Summit (VOGSS), ktorého cieľom bolo posilniť hlas globálneho Juhu. Na ňom premiér Modi povedal, že rozvojové krajiny majú mať rovnocenné slovo na svetovej scéne, čo predznamenáva, že India sa chce stať vodcom globálneho Juhu v čase turbulentných medzinárodných vzťahov, využitím iných nástrojov, aké používa kolektívny Západ. (VOGSS, 2023, Korybko, 2023a, b) Snažila sa tak o vytvorenie apolitického a ekonomicky riadeného nového hnutia nezúčastnených (Neo-NAM), ktorého ambíciou by malo byť obnovenie rovnováhy v medzinárodných vzťahoch. India sa takto snaží vystupovať ako príklad pre ostatné krajiny Juhu, ako balansovať medzi kolektívnym Západom vedeným USA a globálnym Juhom sústredeným v BRICS a ŠOS, ktorých súčasťou je, keďže, ako uviedla zástupkyňa Indie pri OSN Ruchira Kamboj, „*Pokiaľ ide o Indiu, naša angažovanosť voči globálnemu Juhu nie je len záležitosťou politiky, je zakorenená v samotnej štruktúre našej kultúry a filozofie. Začiatkom tohto mesiaca deklarácia vedúcich predstaviteľov G20 v Naí Dillí posilnila náš záväzok ku komplexnému rozvoju partnerských rozvojových krajín.* (Khanduri, 2023)

Cieľom, ktorý tento dvojaký prístup ponúka, je posilnenie integrácie rozvojových štátov spolu s posilnením ich strategickej autonómie. O tom svedčí aj stretnutie ministrov financií krajín G20 v dňoch 24.-25. februára 2023 v indickom Bengalúre, na ktorom USA a zvyšné krajiny G7 žiadali označiť Rusko za vinníka konfliktu na Ukrajine. Indickej diplomacii sa však tomuto podarilo za-

brániť a India v tejto súvislosti vyzvala, aby sa v žiadnom komuniké z rokovaní slovo vojna nespomenulo. Stretnutie bolo preto ukončené bez záverečného vyhlásenia. (Reuters, 2023) India tiež výrazne posilnila svoje nákupy ruskej ropy, pričom zaviedla platbu v rubľoch a rupiách mimo americký dolár, a práve India a Čína boli aj medzi krajinami, ktoré sa 23. februára 2023 zdržali hlasovania, keď OSN prevažnou väčšinou hlasovala za požiadavku, aby Moskva stiahla svoje jednotky z Ukrajiny a zastavila boje.

Počas celého svojho predsedníctva G20 si zachovala prevažne neutrálny postoj, odmietla obviňovať Rusko z invázie a hľadala diplomatické riešenie. Ako vyhlásil premiér Modi, Indii sa počas predsedníctva G20 podarilo oživiť multilateralizmus a posilniť hlas globálneho Juhu, keďže sa jej podarilo začleniť Africkú úniu ako stáleho člena skupiny, čím sa do tohto fóra integrovalo 55 krajín Afriky. Zasadzovala sa tiež za rozvoj a posilnenie postavenia žien. V duchu Vasudhaiva Kutumbakam – ek prthvee, ek parivaar, ek bhavishy (Jedna Zem, jedna rodina, jedna budúcnosť) bolo „cieľom Indie pripomenúť svetu to, čo nás spája“, snažila sa ponúknuť svetu alternatívu, posun od pokroku zameranému na HDP k pokroku zameranému na človeka. Inkluzívny, ambiciózný, akčný a rozhodný – tieto slová podľa Modiho definovali prístup Indie k predsedníctvu. (Modi, 2023) V rámci prístupu inkluzívnosť sa Indii prostredníctvom podujatí Jan Bhagidari (účasť ľudu) podarilo osloviť 1,4 miliardy občanov, všetky štáty a zväzové teritória partnerov. Predložila tiež akčný plán skupiny G20 na rok 2023 s cieľom urýchliť pokrok v plnení cieľov udržateľného rozvoja vrátane cieľov v oblasti zdravia, vzdelávania, rodovej rovnosti a environmentálnej udržateľnosti. Prostredníctvom skupiny G20 sa jej podarilo úspešne dokončiť archív digitálnej verejnej infraštruktúry, ktorý dnes obsahuje viac ako 50 digitálnych infraštruktúr zo 16 krajín a má krajinám globálneho Juhu pomôcť vytvoriť podobnú sieť. Zaoberala sa aj energiami z obnoviteľných zdrojov, významom multilaterálnych rozvojových bánk či potrebou výraznej finančnej a technologickej podpory zo strany globálneho Severu. V oblasti geopolitiky

sa jej podarilo dosiahnuť, že v záverečnom vyhlásení sa v súvislosti s Ruskom a Ukrajinou nenachádza slovo vojna, ani odsúdenie ruských aktivít. Naopak, India slovami svojho premiéra označila terorizmus a nezmyselné zabíjanie civilistov za neprijateľné a ako také by sa malo riešiť politikou nulovej tolerancie. (Modi, 2023) „*Musíme zdôrazniť ľudskosť nad nepriateľstvom a zopakovať, že toto nie je éra vojny.*“ (Modi, 2023) Aj na základe tohto posolstva v závere roka 2023 zazneli z indického Kongresu kritické slová na adresu dvojakoého prístupu či dvojakých štandardov Západu k Ukrajine a ku Gaze: „*Je šokujúce, že mnohé vplyvné krajiny, ktoré volia jazyk ľudských práv a spravodlivosti, keď sa im to hodí, neochvejne podporujú akcie Izraela... Útoky na civilistov, ženy a deti, nemocnice a útulky porušujú hodnoty ľudskosti a každú jednu normu medzinárodného vojnového práva.*“ (Ramesh, 2023)

Vedúcu úlohu prevzala India aj v takých inštitúciách ako MMF či samity Konferencie zmluvných strán WTO, kde zastupuje záujmy rozvojových a menej rozvinutých krajín, teda krajín tzv. globálneho Juhu. Na popud Indie bol Organizáciou pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) a Valným zhromaždením OSN rok 2023 vyhlásený za Medzinárodný rok prosa. V oblasti trvalo udržateľnej výroby energie iniciovala India spolu s Francúzskom Medzinárodnú solárnu alianciu (ISA), ako vôbec prvú indickú medzinárodnú a medzivládnu organizáciu, cieľom ktorej má byť spolupráca v oblasti využívania solárnej energie. Počas konferencie OSN o zmene klímy v Glasgowe (CoP26) v roku 2012 spustila spolu s Veľkou Britániou projekt globálnej solárnej siete, ktorý podporili nielen USA, ale aj mnohé rozvinuté a rozvojové krajiny najmä v Afrike. (Ghosal, 2021) Vzťahy udržiava aj s EÚ, ale považuje ju skôr za slabého partnera a preferuje viac vzťahy na bilaterálnej úrovni, aj vzhľadom na indickú diaspóru v Európe. Pokiaľ ide o NATO, bezpečnostné vzťahy Indie s USA a Francúzskom fungujú skôr na bilaterálnej úrovni, ako prostredníctvom NATO.

Podstatnými pre Indiu však zostávajú rôzne nezápadné fóra ako formácie RIC (Rusko, India, Čína), BRICS (Brazília, Rusko, India, Čína, Južná Afrika a BASIC

(Brazília, Južná Afrika, India a Čína). Všetky tri skupiny zahŕňajú Čínu spolu s Indiou, čo Indii umožňuje, napriek nie vždy jednoduchým vzťahom s Čínou (Kočnerová, 2021), rôznymi spôsobmi implicitne kritizovať západné politické vedenie medzinárodného systému a zároveň s Čínou spolupracovať. Nakoniec, založenie Rozvojovej banky BRICS⁸ so sídlom v Šanghaji, ktorej prvým prezidentom sa stal indický bankár Kunda-pur Vaman Kamath bolo motivované práve kritikou západných medzinárodných finančných inštitúcií, najmä MMF a Svetovej banky. S návrhom na jej vytvorenie prišla práve India. India tiež aktívne vyjednáva o dohodách voľného obchodu s niekoľkými partnermi na bilaterálnej a regionálnej úrovni. Do konca roka 2023 sa jej podarilo takto dohody uzatvoriť s ASEAN TIG (Brunej, Kambodža, Laos Indonézia, Malajzia, Mjanmar, Filipíny, Singapur, Thajsko, Vietnam), so SAFTA (Dohoda o voľnom obchode v južnej Ázii – Afganistan, Bangladéš, Bhután, India, Maldivy, Nepál, Pakistan, Srí Lanka) a so Srí Lankou (ISLFTA). Všetky tieto aktivity možno vnímať ako snahu Indie etablovať sa na medzinárodnej scéne ako globálny hráč, ako veľmoc, ako balansér. Len za posledný rok – tzv. rok novej studenej vojny medzi Ruskom a kolektívnym Západom – viedla indická zásadná politika neutrality k jej rýchlemu vzostupu ako globálneho hráča a veľmoci a ako ďalšieho pólu narúšajúceho vyvíjajúci sa systém bi-multipolarity medzi Čínou a USA. (National portal of India. 2023)

India používa svoju diplomaciu na zabezpečenie si svojho postavenia veľmoci, zdôrazňujúc, že nebude konať a využívať moc tak, ako niektoré rastúce mocnosti pred ňou. Integruje sa do existujúceho medzinárodného poriadku, nesnaží sa ho zničiť, chce spolupracovať za podmienky, že sa k nej bude pristupovať ako k rovnocennému partnerovi. Snaží sa hrať silnú úlohu v niektorých prominentných medzinárodných organizáciách ako je Bezpečnostná rada OSN, kde sa chce stať stálym členom s právom veta. Využíva soft power (cez Bollywood, budhizmus, hinduizmus, jogu, indickú kuchyňu či hudbu, vnútorný cestovný ruch) na to, aby nielen priťahla do krajiny investície a posilnila

cestovný ruch, čo má posilniť ekonomický rozvoj, ale projektuje sa ako sila svojho druhu, iná ako USA a Čína.

POZNÁMKY pod čiarou

- ¹ Originál: It is better to engage with the world on the basis of who we are rather than try to please the world as a pale imitation of who they are. The idea that others define us and we need approval, is an era that we need to put behind us. Pozri: Twitter. #Raisina2022 https://twitter.com/raisinadialogue/status/1519201619610841089?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etfwembed%7Ctwterm%5E1519201619610841089%7Ctwgr%5E1abc2b2e880f6e062a6c897debb356f70a256dea%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fsatyaagrah.com%2FIndia%2FIndia-news%2F1410-sjaishankar-pointed-that-it-is-better-to-engage-the-world-on-the-basis-of-who-we-are
- ² Raisina Dialogue je multilaterálna konferencia, ktorá sa každoročne koná v Naí Dillí v Indii. Po prvýkrát sa konala v roku 2016 a jej obsahom sú diskusie na najvyššej úrovni o geopolitike a geoeconomike. Konferenciu organizuje Observer Research Foundation v spolupráci s Ministerstvom zahraničných vecí Indie.
- ³ Štatút de iure krajín s jadrovým zbraňami si zachováva 5 štátov: USA, Veľká Británia, Francúzsko, Rusko, Čína, teda ide o tie štáty, ktoré do 1. 1. 1967 testovali jadrové zbrane, čiže pred podpisom Zmluvy o nešírení jadrových zbraní – NPT a zároveň sú jej signatármi.
- ⁴ Ďalšími štátmi sú Pakistan a Severná Kórea. Tieto štáty, spolu s Indiou, nie sú signatármi NPT, hoci Severná Kórea ňou do roku 2003 bola. O Izraeli sa všeobecne vie, že jadrové zbrane vlastní, ale verejne vlastníctvo neuznáva a zachováva v tejto veci politiku nejednoznačnosti.
- ⁵ Pred 12 kolom hlasovania Veľká Británia svojho kandidáta Christophera Greenwooda stiahla a po prvýkrát nemá na Medzinárodnom súdnom dvore žiadneho zástupcu. (pozri: Current Members, <https://www.icj-cij.org/current-members>)
- ⁶ Rusko oznámilo, že podporuje členstvo Indie a Brazílie, ale nevidí dôvod, prečo by sa stálymi členmi mali stať Nemecko a Japonsko. Pozri: „Russia Ready to Discuss Permanent UNSC Seats for India, Brazil, Says Envoy.“ TASS, July 4, 2022, <https://tass.com/politics/1475209>.
- ⁷ Počas pandémie Covid-19 sa India spoliehala najmä na vlastné zdroje. Chorým boli poskytované balíčky základnej liečby, ktoré okrem oxymetrov a vitamínov obsahovali aj liek Ivermektín, v Európe demonizovaný a zakazovaný. Aj očkovanie proti vírusu si India zabezpečila z vlastných zdrojov, pričom na trh uviedla až jedenásť pôvodných vakcín.
- ⁸ Dnes známa pod názvom Nová rozvojová banka – New development bank. Pozri: New Development Bank (NDB) – BRICS. <https://www.aspireias.com/upsc-study-notes/New-Development-Bank->

NDB-BRICS; alebo Home-New Development Bank. <https://www.ndb.int/>

Literatúra:

- GHOSAL, A. 2021. *India, UK to launch global solar grid project at COP26*. [online]. TechXplore 2021 [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://techxplore.com/news/2021-10-india-uk-global-solar-grid.html>>
- IZSÓFOVA, B. 2022. *Čína a India v kontexte orientalizmu*. Nitra: FF UKF v Nitre, 2022. 257 s. ISBN 978-80-558-1927-3
- KHANDURI, D. 2023. *India Stresses „Ingrained“ Relations with Global South at UN*. [online]. Sputniknewsindia [cit. 25. 09. 2023]. Dostupné na internete: <<https://sputniknews.in/20230924/india-stresses-ingrained-relations-with-global-south-at-un-4414371.html?>>
- KOČNEROVÁ, M. 2021. *China – New Sea Power? In: Ukrajina i centralná Evropa : istorija, politika, kultura*. - Užhorod : Užgorodsky nacionalnyj universitet, 2021. ISBN 978-617-8046-15-6, s. 68-71.
- KORYBKO, A. 2023a. *India Is In A Prime Position To Set The Global South's "Democratic Security" Standards*. [online]. Kolozeg.org [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://kolozeg.org/india-is-in-a-prime-position-to-set-the-global-souths-democratic-security-standards-andrew-korybko/>>
- KORYBKO, A. 2023b. *India's Global South Summit Is The Most Important Multilateral Event In Decades, Paving The Path For India's Permanent UNSC Seat*. [online]. Kolozeg.org [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://kolozeg.org/indias-global-south-summit-is-the-most-important-multilateral-event-in-decades-paving-the-path-for-indias-permanent-unscc-seat-andrew-korybko/>>
- KRNO, S. 2014. *Himalájske veľmoci*. Nitra: UKF 2014. 188 s. ISBN 978-80-558-0713-3
- Minister for External Affairs Dr. S Jaishankar pointed at Raisina that „It is better to engage the world on the basis of who we are rather than how we are perceived and try and please the world.“ [online]. Satyaagrah.com, April, 27, 2022 [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://satyaagrah.com/india/india-news/1410-s-jaishankar-pointed-that-it-is-better-to-engage-the-world-on-the-basis-of-who-we-are>>
- MIRCHANDANI, M. 2022. *India as chair of the UN Counter Terrorism Committee comes at a crucial juncture in geopolitical relations*. [online]. ORFonline.org [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.orfonline.org/expert-speak/india-as-chair-of-the-un-counter-terrorism-committee/>>
- MODI, N. 2023. *Indický premiér Modi pre HN: Predsedníctvo Indie v skupine G20 a úsvit nového multilateralizmu*. [online]. [cit. 1. 12. 2023]. Dostupné na internete: <<https://hnonline.sk/komentare/komentare/96118055-indicky-premier-modi-pre-hn-predsednictvo-indie-v-skupine-g20-a-usvit-noveho-multilateralizmu>>
- NATIONAL PORTAL OF INDIA. 2023. *Foreign Affairs*. [online]. [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.india.gov.in/topics/foreign-affairs>>

PURI, M. S. 2022. *When India decided to field Justice Dalveer Bhandari, a second time, at the International Court of Justice*. [online]. The IndianExpress. January 9, 2022 06:10 IST [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://indianexpress.com/article/books-and-literature/india-decided-field-justice-dalveer-bhandari-second-time-international-court-of-justice-syed-akbaruddin-india-uk-7711019/>>

RAMESH, J. 2023, Nov. 18. *Indian Congress Slams West's double standards on Ukraine and Gaza*. Telegram. @geo_gaganauts.

REUTERS. 2023. *India urges focus most vulnerable G20 meeting avoids mention war*. [online]. [cit. 25. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/world/india/india-urges-focus-most-vulnerable-g20-meeting-avoids-mention-war-2023-02-24/>>

SACHS, J. D. 2023. *The New Geopolitics*. [online]. Horizons. Winter 2023, No. 22 [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.cirsd.org/files/000/000/010/6/1063099a5998c868364397c859203ebc09a42c81.pdf>>

SANTHOSH, M. 2022. *India in the Mainstream of International Institutions*. [online]. Chintan, November 9, 2022. [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://chintan.indiafoundation.in/articles/india-in-the-mainstream-of-international-institutions/>>

THE ECONOMISTS. 2022. *India will become the world's most populous country in 2023*. [online]. [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.economist.com/the-world-ahead/2022/11/14/india-will-become-the-worlds-most-populous-country-in-2023>>

THE TIMES OF INDIA. 2008. *India, US sign landmark 123 Agreement*. [online]. [cit. 22. 02. 2023]. Dostupné na internete: <https://web.archive.org/web/20111107021602/https://articles.time-sofindia.indiatimes.com/2008-10-11/india/27905286_1_indian-nuclear-market-sign-landmark-civil-nuclear-field-Voice-of-Global-South-Summit>. Posted On: 13 JAN 2023 10:59PM by PIB Delhi.

[cit. 22. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://pib.gov.in/PressReleaseIframePage.aspx?PRID=1891153>>

World Economic Outlook Database: October 2022. [online]. IMF.org. International Monetary Fund. October 2022. [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>>

[cit. 22. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://pib.gov.in/PressReleaseIframePage.aspx?PRID=1891153>>

World Economic Outlook Database: October 2022. [online]. IMF.org. International Monetary Fund. October 2022. [cit. 21. 02. 2023]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>>

ZÁHRADA VERZUS DŽUNGLA¹

Prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc.

Katedra filozofie a politológie FF UKF v Nitre

Krno, S.: The garden versus the jungle
CIVITAS, 2023, Vol. 30, No. 65

Abstract

In his study, the author sceptically evaluates the efforts for radical universalism of humanity. He points out that in public discourse we often confuse terms such as European and universal. Pins the experiences of colonialism.

Spor o univerzálne hodnoty trvá večne. Naša európska civilizácia je v porovnaní s inými časťami sveta založená na silnejšom antropocentrizme. Dáva silnejší dôraz na individuálne slobody v porovnaní s kolektívnou spoločenskou zodpovednosťou. Britská premiérka Margaret Thatcherová vyslovila v roku 1987 známe slová: „*nijaká spoločnosť neexistuje, existujú iba individuálni muži, ženy a tiež rodiny...*“¹ Naproti tomu ruský anarchista, spoluautor prírodovedných vied veľkej britskej encyklopédie Pjotr Nikolaievič Kropotkin (1842–1921) po svojich sibírskych expedíciách, počas ktorých skúmal život domorodého obyvateľstva a zvierat v nenarušenej tajge na území dnešnej Buriatskej republiky tvrdil, že hlavným znakom koexistencie jednotlivých druhov živočíchov v prírode je vzájomnosť a tento princíp sa usiloval preniesť aj do ľudskej pospolitosti.²

Antropocentrizmus vytvára mnoho väčšie predpoklady premýšľať a diskutovať o univerzálnom modeli usporiadania spoločnosti, rovnako aj navrhovať a uskutočňovať malé a veľké kroky na zmeny v ostatných krajinách na základe našej predstavy o ňom. Problém nastáva v tom, že univerzálny model si v našej európskej alebo presnejšie euro-atlantickej civilizácii myšlienkovito vytvárame predovšetkým z našich snov, z našich skúseností, z našich interpretácií týchto skúseností, ale aj z našich záujmov. Tu dochádza terminologicky často k alogizmu. Vytvorený model univerzálnosti považujeme za vhodný pre celých osem miliárd ľudí, ale súčasne ho neraz nazývame ako európske civilizačné hodnoty. Je pravda, že naše civilizačné prostredie skutočne prinieslo nielen nám, ale aj celému spoločenstvu mnoho objavov, vynálezov, pozitívnych

návrhov na riešenie vážnych spoločenských problémov a myšlienkových koncepcií a uskutočnilo konkrétne praktické kroky v tomto smere, ktoré posúvali vpred nielen euroatlantický priestor, ale aj ostatné časti sveta. Na druhej strane môžeme rovnako hovoriť aj o systematizovaných ideách a krokoch, ktoré uškodili nielen iným, ale aj nám samotným.

O kolonializme, o jeho príčinách, prejavochoch, výsledkoch a najmä o jeho pretrvávajúcich dôsledkoch vo forme takzvaného postkolonializmu sa povedalo a napísalo veľa. Najrukolapnejším príkladom je azda dvadsiate storočie. Kvôli kľúčovým konfliktom vnútri Európy, ktoré spôsobili vývoj osobnosti, inštitúcie, veľké organizované ľudské spoločnosti, myšlienkové koncepcie vyhroteného nacionalizmu a hospodárska koristnícka chamtivosť, vznikli a to nie je náhodou, ale na základe dlhodobého postupného vývoja dve najväčšie vojny sveta. Tieto udalosti degradovali dlhodobé tradície európskeho humanizmu, spôsobili najväčšie straty ľudských životov a materiálnej statkov. Z hľadiska príčin išlo jednoznačne o európske krvavé strety, ktoré sa však rozrástli za hranice nášho kontinentu, a tak dostali smutné pomenovanie prvá a druhá svetová vojna.

Univerzálne hodnoty sa nedajú z metodologického hľadiska zodpovedne formulovať v úzkej ohraničenej geografickej, kultúrnej, sociálnej, náboženskej svetonázorovej a čo ako veľkej profesionálnej skupine. Ich reprezentatívne kreovanie možno dosiahnuť iba po celosvetovej diskusii, v ktorej sa vopred treba varovať pred umlčováním iných, alternatívnych názorov a dehonestovaním odlišných historických a kultúrnych skúseností. Ak chcú byť skutočne univerzálne, tak musia vznik-

núť ako prienik veľmi pestrého osemmiliardového sveta. V minulosti sme boli svedkami presadzovania takzvaných univerzálnych hodnôt skupinami, štátmi či nadnárodnými zoskupeniami a to často hodnotovo protichodných koncepcií, ktoré neraz stáli medzi sebou v silnom antagonistickom postavení. Ale napriek neraz vyhrotenému nepriateľstvu ich spájalo presvedčenie, že tá ich predstava je jediná správna. A keďže je jediná správna, jej nositelia majú nielen právo, ale aj morálnu povinnosť presadzovať ju nielen vnútri svojej spoločnosti, ale aj ďaleko za hranicami štátu a svetadielov. Tento spôsob akejsi univerzalizácie sveta priniesol strašne veľa tragédií. Zanechal, obrazne povedané, míny, ktoré hrozia, že niekedy na ne stúpia generácie, ktoré fundamentalistickú univerzalizáciu sveta už veľmi nepresadzovali.

Josep Borrell Fontelles (1947), podpredseda Európskej komisie a vysoký predstaviteľ Európskej únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, v Európskej diplomatickej akadémii v belgických Bruggách predniesol 13. októbra 2022 úvodný prejav s rozsiahlou úvahou o vzťahu zintrigovanej väčšiny Európy k väčšine ostatného sveta, ktorá sa začína slovami: „*Tunajšie Bruggy sú dobrým príkladom európskej záhrady. Áno, Európa je záhrada. Postavili sme záhradu. Všetko funguje. Je to najlepšia kombinácia politickej slobody, ekonomickej prosperity a sociálnej udržateľnosti, akú ľudstvo dokázalo vybudovať – tieto tri veci dohromady. A tu sú Bruggy možno dobrou reprezentáciou krásnych vecí, intelektuálneho života, blahobytu. Zvyšok sveta – a ty to veľmi dobre vieš, Federica – nie je práve záhrada. Väčšina zvyšku sveta je džungľa a džungľa by mohla*

napadnúť záhradu. Záhradkári by sa o to mali starať, ale stavaním múrov záhradu neochránia. Pekná malá záhradka obohnaná vysokými múrmi, aby sa zabránilo vstupu džungle, nebude riešením. Pretože džungľa má silnú rastovú kapacitu a múr nikdy nebude dostatočne vysoký, aby ochránil záhradu. Záhradníci musia ísť do džungle. Európania sa musia oveľa viac zapájať do zvyšku sveta. V opačnom prípade nás zvyšok sveta napadne rôznymi spôsobmi a prostriedkami. Áno, toto je môj najdôležitejší odkaz: musíme sa oveľa viac angažovať vo zvyšku sveta. Sme privilegovaní ľudia. Vybudovali sme kombináciu týchto troch vecí – politickú slobodu, ekonomickú prosperitu, sociálnu súdržnosť – a nemôžeme predstierať, že prežijeme ako výnimka. Musí to byť spôsob, ako podporiť ostatných, ktorí čelia veľkým výzvam našej doby.“³

V dlhej prednáške spomenul slovo záhrada vyjadrujúce nadradenosť desaťkrát a slovo džungľa⁴ vyjadrujúce podradnosť a dehonestáciu päťkrát. Borrellov hovorený prejav sa krútil okolo jednej kľúčovej témy. Symbolicky kládol do kontrastu výraz záhrada reprezentujúci privilegovanú miliardu ľudstva a výraz džungľa reprezentujúci zvyšných sedem miliárd obyvateľov našej planéty. Na dokreslenie situácie treba povedať, že možno najväčší problém nepredstavoval text samotnej prednášky v holandskej akadémii, ale temer nemá reakcia európskych integračných inštitúcií a mainstreamových médií.

Indický minister zahraničných vecí Subrahmanyam Jaishankar (1955) počas medzinárodnej konferencii *Globsec 2022 Bratislava Forum* v hlasnom meste Slovenskej republiky na uvedenú prednášku reagoval 3. júna 2022 poznámkou o tom, že Európa sa musí zbaviť názoru, že: „Európa si myslí, že európske problémy sú svetovými problémami, ale svetové problémy nie sú európskymi problémami.“⁵

Kolonializmus v indickom kultúrnom subkontinente, v ktorom vzniklo aj slovo džungľa, mal dve hlavné ideové žriedla. Prvý prístup, v praktickej politike určujúci, sa opieral o radikálnu interpretáciu kalvínsko-presbyteriánskej predurčenosti. Hlásal otvorený rasizmus, nadradenosť anglosaskej kultúry nad ostatné európske národy a o to viac

nad Indov.⁶ Vyprodukoval slovné spojenie – s prepáčením – „smradľavý Ind“.

Koncepcia panskej rasy (herrenvolk) predchádzala neskoršiemu holokaustu. Podľa D. Néhrúa: „Briti sú ostrovný národ. Dlhé obdobie úspechov a blahobytu spôsobilo, že sa naučili dívať zvrchu temer na všetkých ostatných. Pre nich platí, ako sa ktosi vyjadril, *les négras commencent á Calais* (Negri začínajú v Calais). Pravdepodobne vyššie vrstvy britského obyvateľstva by rozdelili svet asi takto: 1. Británia a potom dlho nič, 2. britské domínia (ale iba biele obyvateľstvo) a Amerika (iba Anglosasi, nie Taliani, Portugalci a iní), 3. západná Európa, 4. zvyšok Európy, 5. latinské národy v Amerike, potom zase dlho nič, a napokon 6. hnedé, žlté a čierne národy Ázie a Afriky, všetky viac-menej nahádzané do jedného vreca.“⁷

Druhý prístup reprezentoval o. i. nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Rudyard Kipling (1865–1936), ktorý považoval Indov za večne nedospelé deti, ktoré treba stále viezť. Tu už hovoríme o mäkšom rasizme, o kultúrnom rasizme.⁸

Indická jazyková rodina zahrňuje v súčasnosti dve miliardy obyvateľov. Dominuje v siedmich ázijských štátoch ako sú Bangladéš, Bhútán, Maledivy, Nepál, Pakistan a Srí Lanka. Indická komunita v širšom ponímaní tvorí výrazný podiel vo Veľkej Británii, Spojených štátoch amerických, v Juhoafrickej republike, Latinskej Amerike a inde vo svete.

India nestála v minulosti bokom záujmu slovenských vzdelancov. Prvý známy záznam poskytuje práca *Geograffia aneb Wypsánj Okrsslku Zemského s ssesti Mappami wlasnj rukau gehu wrytými* (Banská Bystrica, 1798). Jej autorom bol gemerský evanjelický kňaz a polyhistor Ladislav Bartholomeides (Bartolomeides, Bartholomaeides, 1754–1825). Bratislavský rodák Štefan Ján Tomaško (1801–1881), ktorý vyštudoval na univerzite v Göttingene arabčinu a sanskrit, stál pri zrode popularizácie indickej kultúry v našich končinách. Napísal v latinčine gramatickú príručku sanskritu *De causis linguae sanskritae* (Bratislava 1831) a preložil vybrané časti eposu Mahábhárata, ktoré zanechal iba v rukopisnej podobe.

Ján Kollár (1793–1852) vo svojej známej básni Slávy dcéra píše, že Slova-

nia nosia látky z neba, ktoré sú „z Indie, té staré Slavů matky“.

Ľudovít Štúr (1815–1856) sa začal zaoberať a zaujímať o Indiu ešte ako študent. Najprv si všímal jazyk, neskôr históriu a kultúru. Využil k tomu svoje štúdiá v Halle, kde nastúpil v roku 1838. Dá sa predpokladať, ale neviemto dokázať, že poznal Tamaškovu gramatiku. Faktom je, že aj v tejto oblasti ho inšpiroval nemeckým filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (*Philosophie der Geschichte*, Filozofia dejín, 1837), ktorému pripomínala India rané, t. j. nedokonalé, štádium európskej kultúry. Štúr pod jeho vplyvom zopakoval aj jeho omyly.

Uhrovský rodák publikoval texty o Indii mnohé svoje úvahy publikoval v časopisoch *Tatránka* a *Vlastimil*. Podľa neho: „Z príbuznosti Slovanov s inými národmi Hindustanu vzhľadom na jazyk a telesnú postavu a vzhľadom na používanie slov rovnakého zvuku i zmyslu pôvod svoj, zakrytý nepriesvitným šerom dávnovekosti, v strednej Ázii pri veľkom pohorí himalájskom, tejto kolíske ľudského pokolenia, medzi Tibetom a Indiou hľadať musíme práve tak, ako Nemci, veční susedia naši, z Perzie odvodzovať majú.“ Štúr po návrate do vlasti prednášal študentom na bratislavskom k lyceu aj indickú tematiku. Zo Štúrových známych nastúpil vojenský lekár Karol Ľudovít Doležal (Carl Ludwig Doleschall, 1827–1859) v roku 1852 do služieb holandskej vlády v Indii. Popri medicíne sa tu venoval aj entomológii. Napísal tri desiatky odborných článkov mapujúcich tunajšiu faunu. Zomrel ešte veľmi mladý na ostrove Amboin za následky tropickej choroby, vo veku 31 rokov.

Evanjelický kňaz Ján Lajčiak, jeden z našich posledných erudovaných polyhistorov sa venoval literárnej vede, sociológii a filozofii, ovládal niekoľko orientálnych a európskych jazykov vrátane sanskritu. Pokrokovými názormi nevyhovoval dogmatikom, ktorí mu prekazili vedeckú kariéru. Tak sa utiahol na faru vo Vyšnej Boci pod nízkotatranským hrebeňom. Tu, ďaleko od spoločenských centier, po trinástich rokoch v deň zániku rakúsko-uhorskej monarchie zomrel.

Prvý slovenský indológ, polyglot a nepochopený utopický vizionár Ján Maliarik (1869–1946), písal listy M. Gán-

dhímu a publikoval štúdiu *Od Časného k Večnému podľa Šrí Šankaračária* (1909).

Pred druhou svetovou vojnou sa vytvorili tesnejšie vzťahy medzi československými a indickými národmi. Na Vianoce v roku 1935 navštívil našu vlasť Džáváharlál Néhrú. Rok na to sa v Prahe konala konferencia indických zahraničných študentov. Väzby sa prehlbovali so stupňovaním vojnovnej hrozby v Európe. Indická intelektuálno-spoločenská elita narodená štyri časové pásma na východ od nás sa omnoho lepšie vžila do našich osudov a pocitov ako predstaviteľia európskych spojencov. Na rozdiel od československých reprezentantov mala staršie a hlbšie skúsenosti s veľmocenskou politikou opretou o koloniálne tradície. Preto lepšie tušila, kam vývoj speje.

Nositeľ Nobelovej ceny za literatúru z roku 1913 Rabíndranáth Thákur ako prvý Ind vyjadril verejne rozhorčenie nad hrozbou zániku iste nie ideálneho, ale v tom čase vzácne demokratického Československa.

V auguste 1938 sa Néhrú opäť objavil v srdci Európy. Podobne ako Mahátmá Gándhí sa verejne zastal Československa. S dcérou navštívil aj Slovensko. Pri Rybnej bráne v bývalej bratislavskej reštaurácii U Kerna sa obaja stretli s V. Clementisom, čo pripomína pamätná tabuľa.

R. Thákur po mníchovskej zrade, keď povedané slovami Karla Čapka, „neprodali nás, lež vydali nás zadarmo“, poslal prezidentovi Edvardovi Benešovi depeše, napísal trpkú báseň Prájaščitta (Pokánie). V liste V. Lesnému, ktorý uverejnila aj britská tlač, sa dotkol podstaty problému: „*Moja vlasť je sama obeťou tohto bezprávia.*“⁹

Väzby, ktoré sa vytvorili v predmníchovskej atmosfére, prinášali ovocie v nasledujúcich rokoch bez ohľadu na zmeny vo svetovej i vnútornej politike. Obe krajiny neraz vzájomne hostili najvyšších štátnych predstaviteľov. Rozvíjali sa vzájomné obchodné, vedecké, kultúrne a vďaka našim horolezcom aj športovo-poznávacie vzťahy.

Cestopisy slovenských autorov vychádzali až po druhej svetovej vojne. Československo patrilo medzi prvé štáty, ktoré uznali samostatnosť Indie. Stalo sa tak 18. 11. 1947. Krátko na to pri-

cestoval do Bombaja generálny konzul, slovenský spisovateľ Herman Klačko. Z jeho pobytu vyšla cestopisná kniha *Svetlá a tiene Indie* (Bratislava: Štátne nakladateľstvo 1947, 148 s.). Na Klačka nadviazal novinár a diplomat Miloš Ruppeldt (*India – krajina dávnych múdrostí*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry 1956, 144 s.). Po dlhšej odmlke sa na knižnom pulte objavila reportáž od Dušana Kerného (*India nie je ďaleko*. Bratislava: Pravda, 1975, 144 s.) a analýza druhého amritsarského masakru od Jaroslava Brabca (*Sikhovia a pandžábska dráma*. Bratislava: Pravda 1989, 180 s.). Prvou ženou, ktorá napísala knihu o Indii, bola prekladateľka Elena Androvičová (*Od Himalájí po Ceylon*. Bratislava: Obzor 1978, 154 s. a *India. Čiernobiely kontrast*. Bratislava: Obzor 1984, 188 s.).

Po roku 1989 vyšli dve autobiografické spomienky. Viera Lubošinská (*Indický denník*. Piešťany: Balneologické múzeum 2006, 293 s.) zachytila život na kráľovskom dvore počas vojnového obdobia a Michal Slivka (*Štyridsať rokov misionárom v Indii*. Nitra: Spoločnosť Božieho slova 2004, 243 s.) zaznamenal osudy misionára. Jaroslav Burjaniv zúročil svoj pobyt v knihe *India, perla tajomstiev* (Bratislava: Lorca 2001, 240 s.).

Orientalistka Anna Rácová prispela vedeckými štúdiami a prekladmi. Najstaršie známe indické zbierky báji Paňčatantra a Hitópadeša zo sanskritu preložil Róbert Gáfrík (*Indické báje*. Bratislava: Drevo a srd, 2005). Pohľad na indické tradície ovplyvnil aj český spisovateľ a filozof, ktorý v závere svojho života žil na Slovensku, Egon Bondy (*Indická filozofie*. Praha: Vokno 1992, 237 s.). Naše knižnice obohatili aj vedecké práce Dalimira Hajka (*Úvod do indickej filozofie*. Bratislava: Hajko & Hajková 2008, 240 s. a *Dhammapadam*. Budhove slová múdrosti. Bratislava: Hajko & Hajková 2000, 112 s. – v spoluautorstve s Antonom Hykischom), Jozefa Lysého (*Dejiny politického myslenia*. Starovek, Blízky východ, Antika, Čína, India, Islam. Bratislava: Univerzita Komenského 2006, 168 s.), Dušana Deáka (*Niekoľko pohľadov na tradičnú kultúru v južnej Ázii*. In: *Ázia – tradícia a kultúra*. Trnava: UCM 2011, 188 s. a *Indickí svätci medzi minulosťou a prítomnosťou*. Trnava: Univerzita

sv. Cyrila a Metoda, Filozofická fakulta 2010, 241 s.) a Ivana Dubničku (Šamani, mesiáši, proroci a reformátori. Nitra: UKF 2013, 364 s.).

Básnikovi a diplomatovi Ladislavovi Volkovi vyšla v hindčine zbierka *Žltý anjel a Budha* (New Delhi 2004). Pavol Breier zvečnil indické Himaláje množstvom umeleckých fotografií.

Autor tohto textu zachytil tri pobyty v Indii v esejistickom cestopise *Od prameňa Gangy po indický Tibet*. Bratislava: Karpaty-Infopress 2013, 160 s.) a vedeckej knihe *Himalájske veľmoci* (Nitra: UKF 2014, 188 s.). Na našej katedre vyšla aj druhá publikácia komparujúca dve najľudnatejšie krajiny sveta. Jej autorka kriticky hodnotí orientalizmus a neorientalizmus. Podľa Beáty Izsófovej v dôsledku týchto koncepcií „*sa zamedzuje kultúrna výmena, dochádza ku kultúrnej izolácii a narušaniu multikultúrnej spoločnosti, čo napokon môže vyústiť ku konfliktom medzi jednotlivými kultúrami, ktoré môžu prameniť z ich vzájomného nepochopenia, demagógie či dokonca ilúzií.*“¹⁰

Doba dvojice najznámejších teoretikov rasizmu – Arthura de Gobineau a Houstona Stewarta Chamberlaina, ktorý tvrdil, že tzv. západná civilizácia za svoju vyspelosť vďačí nadradeným germánskym kmeňom, sa skončila. Problém uznania rovnoprávnosti však trvá naďalej.

POZNÁMKY pod čiarou

¹ Štúdia je súčasťou realizácie projektu India v súčasných medzinárodných vzťahoch KEGA č. 026 UKF 4-2022.

² V pôvodnom znení: „*There is no such thing as society. There are individual men and women and there are families.*“

³ Pozri bližšie: KROPOTKIN, Pjotr A.: Anarchia. I. diel Anarchia v prírode. Vzajmopomoš' kak faktor evolúcie. Moskva : Direkt-Media 2014, s. 8.

⁴ <https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-231375>, cit. 28. 3. 2023. Pôvodný text v anglickom jazyku: „*Here, Bruges is a good example of the European garden. Yes, Europe is a garden. We have built a garden. Everything works. It is the best combination of political freedom, economic prosperity and social cohesion that the humankind has been able to build – the three things together. And here, Bruges is maybe a good representation of beautiful things, intellectual life, wellbeing. The rest of the world – and you know this very well, Federica – is not exactly a garden. Most of the rest of the world is a jungle, and the jungle could invade the garden. The gardeners should take care of it, but they will not*

protect the garden by building walls. A nice small garden surrounded by high walls in order to prevent the jungle from coming in is not going to be a solution. Because the jungle has a strong growth capacity, and the wall will never be high enough in order to protect the garden. The gardeners have to go to the jungle. Europeans have to be much more engaged with the rest of the world. Otherwise, the rest of the world will invade us, by different ways and means. Yes, this is my most important message: we have to be much more engaged with the rest of the world. We are privileged people. We built a combination of these three things – political freedom, economic prosperity, social cohesion – and we cannot pretend to survive as an exception. It has to be a way of supporting the others facing the big challenges of our time.

⁵ Slovo džungľa, má aj metaforicky obsah. Rudyard Kipling (1856–1936), nositeľ Nobelovej ceny za literatúru z roku 1907 v románe Kniha džunglí (1894/1895) tento pralesový typ vegetácie vykreslil utopicky ako har-

móniu zvierat a rastlín. Americký spisovateľ a politický aktivista Upton Beall Sinclair, Jr. (1878–1968) vo svojom najznámejšom románe *Džungľa* (The Jungle, 1906) vykreslil katastrofálne hygienické a pracovné podmienky chicagských robotníkov v bitúnku.

⁶ <https://thewire.in/government/europe-has-to-grow-out-of-mindset-that-its-problems-are-worlds-problems-jaishankar>. Pôvodný text v anglickom jazyku: „Europe thinks that Europes problems are the worlds problems but worlds problems are not Europes problems.“

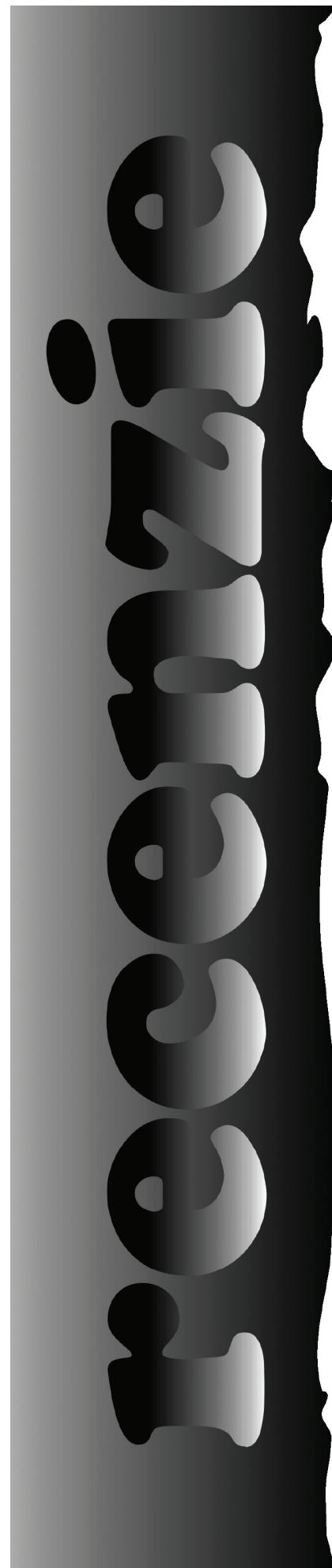
⁷ Pozri NÉHRÚ, Dž.: Objevení Indie. Praha: SNPL 1957, s. 301.

⁸ Néhřú, Dž.: Vlastní životopis. Praha: SNPL 1958, s. 429.

⁹ Pozri KRNO, S.: Rudyard Kipling a bremeno bieleho muža. In: Od prameňa Gangy po indický Tibet. Bratislava: Karpaty-Infopress 2013, s. 72–74.

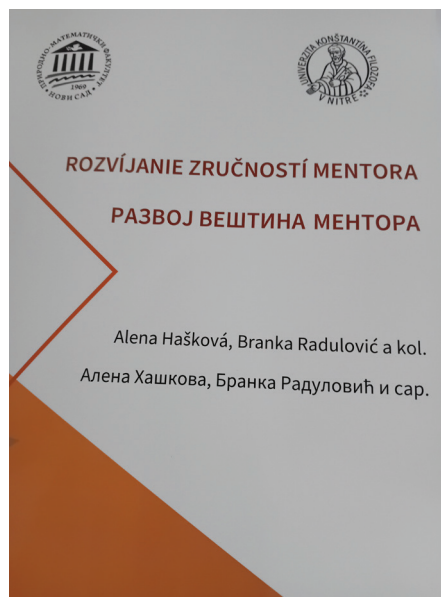
¹⁰ Nový Orient, roč. I., č. 1, 1945/46, s. 8.

¹¹ IZSÓFOVÁ, Beáta. 2022. Čína a India v kontexte orientalizmu. Nitra: UKF, 2022, s. 19.

Alena Hašková – Branka Radulovič a kol.: Rozvíjanie zručností mentora

Praha: Verbum 2023, 234 s, ISBN 978-80-88507-16-1

Publikácia reflektuje na slovenské a srbské stratégie zvyšovania efektívnosti mentoringu, ktoré boli podnetom na rozšírenie vzájomnej spolupráce Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a Novosadskej univerzity v Novom Sade v predmetnej oblasti. V nadväznosti na projekt *Mentor Training* tieto univerzity pripravili ďalší projekt zameraný na zvyšovanie profesionality mentorov (projekt APVV SK-SRB-21-0025 *Vademecum mentora*, koordinátor projektu: UKF v Nitre, doba riešenia projektu: 2022 – 2023).

Školská legislatíva síce v niektorých prípadoch definuje požadované kvalifikačné predpoklady mentora, ale pri samotnej realizácii mentorskej činnosti sú mentori odkázaní viac-menej sami na seba. Navyše, aj odborná literatúra pre mentorov väčšinou obsahuje len teoretické výpočty predpokladov a kritérií, ktoré musia mentori spĺňať a len zriedkavo prezentuje konkrétne, praktické rady a odporúčania pre mentorov, zamerané na rozvoj ich mentorských kompetencií a na úspešné zvládnutie ich mentorských úloh.

Ukázal to aj prieskum medzi mentorami, ktorý bol realizovaný ako na Slovensku tak aj v Srbsku (Hašková, Radulovič, Zatkalík, Stajić, 2023). Mentori v oboch krajinách medzi hlavné charakteristiky zaradili:

- odhodlanie a oddanosť práci mentora;
- sebadôveru;
- schopnosť vyjadriť kritiku pozitívnym spôsobom;
- schopnosť zvládať konflikty;
- budovanie pozitívneho vzťahu so zvereným (budúcim a/alebo začínajúcim) učiteľom;
- zmysel pre zodpovednosť a empatia voči zvereným (budúcim a/alebo začínajúcim) učiteľom.

Profesijné vzdelávanie je v súčasnosti vnímané ako jeden zo základných pilierov spoločnosti. Z tohto dôvodu je pochopiteľné úsilie všetkých krajín regulovať a zlepšovať túto oblasť činnosti. Osobitnou oblasťou zavádzania zmien v rámci vzdelávania sú zmeny zamerané na zvyšovanie kvality učiteľov a ich profesionalizácie. Tieto zmeny súvisia najmä s rýchlym rozvojom informačných a komunikačných technológií, rozvojom informačnej spoločnosti a požiadavkami na vzdelávanie v 21. storočí, v dôsledku čoho sa kladú neustále vyššie nároky na učiteľov. Pozícia učiteľa sa dnes presúva z učiteľa a poradcu na manažéra, inovátora a tvorivého sprostredkovateľa učiva. Uvedené skutočnosti a najmä z nich vyplývajúce zmeny a požiadavky týkajúce sa výkonu profesie učiteľa je potrebné zapracovať už do pregraduálnej prípravy učiteľov, ale aj do adaptačného vzdelávania začínajúcich učiteľov, ako aj do rôznych typov neformálneho vzdelávania a ponuky povinných programov profesijného rozvoja učiteľov.

V Srbsku, podobne ako na Slovensku, sa proces mentoringu v oblasti vzdelávania uskutočňuje na dvoch úrovniach – ako mentoring študentov učiteľstva a tiež v podobe mentoringu začínajúcich učiteľov. V rámci vzdelávania študentov učiteľstva sú všetky učiteľské fakulty v Srbsku, rovnako ako na Slovensku, povinné zabezpečiť výučbu predmetov pedagogicko-psychologického základu učiteľstva a pedagogickej praxe v školách, v rámci ktorej študenti

získavajú praktické zručnosti na výkon učiteľského povolania.

Za účelom zlepšenia procesov mentoringu sú v publikácii navrhované nasledujúce opatrenia:

- poskytnúť mentorom viac hodín ich praktickej prípravy s cieľom rozvíjať u nich pocit sebaúcty, schopnosť aplikovať rôzne prístupy k vyučovaniu tak, aby videli prínosy a problémy pri ich realizácii a mali možnosť skúmať a aplikovať rôzne spôsoby hodnotenia;
- organizovať rôzne typy neformálneho vzdelávania, v rámci ktorého by mali mentori možnosť poradiť sa, vymieňať si nápady a príklady dobrej praxe.

Úlohy a zadania prezentované v jednotlivých kapitolách dvojazyčnej slovensko-srbskej učebnice, ktorá je vedeckým a pedagogickým výstupom v rámci projektu APVV *Vademecum mentora*, sú tvorivé a variabilné a preto nie sú explicitne dávané do vzťahu k žiadnemu predmetovému zameraniu učiteľa. Lektor, ktorý vzdeláva mentorov, resp. aj samotný mentor (v prípade samoštúdia), má tak možnosť, aby tieto úlohy pri zadávaní a riešení buď použil tak, ako sú pripravené, alebo aby ich tvorivo modifikoval a upravil, prípadne sa nimi inšpiroval a vytvoril si také úlohy, ktoré považuje za ešte prospešnejšie a potrebnějšíe pre rozvoj profesijných kompetencií mentora.

Doc. PaedDr. Igor Lomnický, PhD.
Katedra etiky a estetiky FF UKF v Nitre

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA PRI PRÍLEŽITOSTI 30. VÝROČIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Dňa 10. októbra 2023 sa na Inštitúte politológie FF PU v Prešove konala medzinárodná vedecká konferencia na tému „30 ROKOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY“. Podujatie sa realizovalo pod patronátom *Prešovskej univerzity v Prešove a Europe Direct Prešov*. Po privítaní a úvodných pozdravoch prof. Mariána Reiffersa, prorektora PU, doc. Adriány Koželovej, prodekanke FF PU, Mgr. Petra Krajňáka, viceprimátora mesta Prešov a ďalších významných osobností, si účastníci konferencie vypočuli hudobné vystúpenie vysokoškolského komorného orchestra CAMERATA ACADEMICA pod vedením doc. Renáty Kočišovej. V rámci plenárnej sekcie nasledovala hlavná prednáška Ing. Jána Kubiša, bývalého ministra zahraničných vecí Slovenskej republiky, na tému „*Diplomacia a medzinárodné vzťahy od vzniku samostatnej Slovenskej republiky*“. Vyvrcholením jeho prednášky bola výzva k zdravej výchove k občianstvu, resp. patriotizmu. Zdá sa totiž, že mnohí Slováci a Slovenky si dostatočne nevážia nezávislosť, ktorú sme takpovediac „dostali“ (ktorú sme si nemuseli „vybojovať“).

Ďalej konferencia pokračovala rokovaním vo viacerých paneloch, v ktorých odzneli podnetné prednášky politológov, právnikov, sociológov, filozofov, historikov, ale aj predstaviteľov iných vedeckých disciplín z desiatich univerzít zo Slovenska, Českej republiky a Poľska. Za všetkých možno spomenúť prof. Alexandra Dulebu, ktorý prednášal na tému *Dopady vojenskej agresie Ruska proti Ukrajine na európsku bezpečnosť: výzvy pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku SR, či*

prof. Rudolfa Dupkalu, ktorý predstavil tému *30 rokov slovenskej filozofie*. Ďalší prednášajúci hovorili o spoločensko-kultúrnych kontextoch fungovania slobody prejavu, zneužívania slovenských tajných služieb v 90. rokoch XX. storočia, fenoméne nezávislých kandidátov v priamej voľbe starostov, klimatických zmenách v podmienkach SR, 30 rokoch politického systému na Slovensku, referendách v Poľsku a na Slovensku po páde komunistického režimu a pod.

Univerzitu Konštantína Filozofa v Nitre na predmetnej „jubilejnej“ konferencii zastupoval doc. Ondrej Štefaňak z Katedry filozofie a politológie FF UKF v Nitre, ktorý prednášal na tému „*Metamorfózy religiozity Slovákov v rokoch 1993 – 2023*“. Vo svojej prednáške zdôraznil, že počas posledných 30 rokov sa religiozita obyvateľov Slovenska o niečo oslabilá – prakticky vo všetkých jej základných rozmeroch. Výsledky posledných štyroch sčítaní obyvateľstva, ako aj uskutočnených empirických výskumov však nepotvrdzujú len scenár postupujúcej sekularizácie, ale čiastočne aj scenár stabilizácie, pluralizácie a individualizácie religiozity, ba dokonca aj scenár náboženského fundamentalizmu, ktorý sa v sociologickom ponímaní spája s odmietaním bezbrehej relativizácie a sekularizácie. Vystúpenie doc. Ondreja Štefaňaka bolo podporené grantovým projektom *Religiozita a hodnoty trvalej udržateľnosti* (APVV-22-0204).

Doc. PhDr. Ondrej Štefaňak, PhD.
Katedra filozofie a politológie
FF UKF v Nitre

CIVITAS

Ročník 29, 2023, č. 65 – 2/2023

Vydáva / Published by:
Katedra filozofie a politológie, FF UKF
Hodžova 1, 949 01 Nitra, SR
IČO: 00157716

Registračné č.: 1762/97 EV: 753/08
ISSN: 1335-2652

Šéfredaktor / Editor-in-Chief:
prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc. (FF UKF, Nitra)

Členovia redakčnej rady / Editorial Board:
prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc. (VŠMaVv, Praha, ČR)
prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc. (PdF UK, Bratislava)
doc. PhDr. Tomáš Koziak, M. A., PhD. (UPJŠ, Košice)
doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc. (PedF UK, Bratislava)
doc. PhDr. Hana Pravdová, PhD. (FMK UCM, Trnava)
PhDr. Radoslava Brhlíková, PhD. (FF UKF, Nitra)
PhDr. Peter Horváth, PhD. (FF UCM, Trnava)
PhDr. Zuzana Poláčková, CSc. (ÚPV SAV, Bratislava)
PaedDr. Ivan Rajtar (SPŠP Nitra)

Sekretárka redakcie / Editorial Secretary:
Mgr. Eva Bernáthová E-mail: ebernathova@ff.ukf.sk

Grafická úprava / Graphic design:
PaedDr. Peter Horváth E-mail: phorvath@ukf.sk

Časopis je vydávaný dvakrát ročne /
The magazine is published twice a year

Odborné a vedecké články sú recenzované /
Special and scientific rewrite are judge.

Fotky sú zverejnené so súhlasom autorov.
Názor prispievateľov nemusí byť zhodný
s názorom redakčnej rady.